

ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ФЕХТУВАЛЬНИКІВ НА ЕТАПІ ПОПЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті представлено результати анкетування фехтувальників на етапі попередньої базової підготовки з метою визначення рівня теоретичної підготовленості з різних інформаційних блоків. Встановлено, що узагальнений рівень теоретичної підготовленості фехтувальників з різних блоків знань коливається від 3,5 до 5,8 балів.

Ключові слова: фехтувальники, теоретична підготовленість, етап попередньої базової підготовки.

Постановка проблеми та аналіз публікацій. Удосконалення будь-якої сторони підготовленості спортсменів передбачає оволодіння певним обсягом інформації з теорії обраного виду спорту, який повинен бути достатнім для ефективного вирішення завдань навчально-тренувального процесу на кожному з етапів підготовки. Особливого значення набуває формування теоретичної підготовленості на етапі попередньої базової підготовки як однієї з найважливіших передумов для подальшого зростання спортивної майстерності [4, 8].

Зазначимо, що питання теоретичної підготовки розглядаються у наукових публікаціях, пов'язаних переважно з передумовами формування педагогічної майстерності викладачів вищих навчальних закладів у галузі фізичного виховання і спорту [3, 5]. В свою чергу у закордонних інформаційних джерелах питання удосконалення теоретичної підготовленості спортсменів практично не знайшли відображення [9].

Наслідком цього є низький рівень теоретичної підготовленості спортсменів різних вікових груп, що підтверджується результатами досліджень Шахова А. О., Балбекова П. О., Лисака І. В., Сіренко Р. [3, 5, 8].

Разом з тим, інформаційний пошук науково-методичної літератури з теоретичної підготовки у системі багаторічного удосконалення фехтувальників свідчить про недостатню кількість робіт [1, 6, 7]. Це, у свою чергу, вказує на необхідність дослідження питань, пов'язаних з удосконаленням теоретичної підготовленості спортсменів у фехтуванні, зокрема на етапі попередньої базової підготовки, як передумови для реалізації власного потенціалу у спортивній діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося згідно теми 2.8 "Удосконалення підготовки спортсменів в окремих групах видів спорту" Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр. Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Мета дослідження – визначити структуру та зміст теоретичної підготовленості фехтувальників на етапі попередньої базової підготовки.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення, порівняння, соціологічне опитування (анкетування), методи математичної статистики.

Результати дослідження. Аналіз наукових та науково-методичних праць [1, 2, 6, 7] дозволив визначити та доповнити структуру і зміст окремих складових теоретичної підготовки фехтувальників. Зокрема, було виділено наступні блоки знань: історія зародження і розвиток фехтування, змагальна діяльність фехтувальників, техніка і тактика фехтування, основи теорії і методики підготовки спортсменів, Олімпізм. Ці блоки теоретичних знань були використані при розробці анкет для визначення рівня теоретичної підготовленості фехтувальників.

В анкетуванні щодо визначення рівня теоретичної підготовленості взяли участь 52 фехтувальники на етапі попередньої базової підготовки з різних видів зброї. Анкетування проводилося під час навчально-тренувальних занять у ДЮСШ "Троянда", "Атлет" та ЛДЮСШ №2 терміном з 03.12.2012 по 29.01.2013 рр. особисто та груповим способом.

Анкета складалася з п'яти блоків запитань: "Історія зародження і розвиток фехтування", "Змагальна діяльність", "Техніка і тактика", "Основи теорії і методики підготовки спортсменів", "Олімпізм", – правильні відповіді на які оцінювалися різною кількістю балів в залежності від рівня складності.

Першим кроком при оцінюванні змісту знань фехтувальників, які взяли участь в анкетуванні, було визначення відсоткового співвідношення правильних відповідей на запитання окремих блоків анкети.

Аналіз відповідей на запитання першого блоку анкети щодо історії зародження і розвитку фехтування, зокрема інформації про країни, у якій відбувалося формування фехтування як виду спорту, видатних фехтувальників світу та України, їх здобутків на Іграх Олімпіад, провідних тренерів України, засвідчив наступне.

Виявлено, що 86,5 % респондентів є обізнаними щодо того, яка міжнародна спортивна організація керує розвитком фехтування у світі. Водночас лише 21,1 % респондентів володіє інформацією щодо впровадження у змагальну діяльність на окремих видах зброї використання електричного апарату для фіксації уколів.

У запропонованому переліку країн, у яких у XIX ст. відбулося формування фехтування як виду спорту, 63,5 % спортсменів правильно відзначили дві країни з чотирьох, 15,4 % – три країни, в той час як визначити усі чотири країни не зміг жоден респондент.

Освіченість щодо видатних фехтувальників України (чемпіонів та призерів Ігор Олімпіад, чемпіонатів світу, та Європи) була наступною: 46,1 % опитаних вказали лише одного спортсмена, 15,4 % – двох, 17,3 % – трьох і більше.

У свою чергу, обізнаність стосовно видатних фехтувальників світу (чемпіонів та призерів Ігор Олімпіад, чемпіонатів світу, та Європи) була нижчою: прізвища одного або двох спортсменів змогли вказати 11,5 % респондентів, трьох і більше – 13,5 %. Цікавим є те, що знання імен переможців та призерів Ігор XXX Олімпіади 2012 року у Лондоні продемонстрували 90,4 % респондентів (51,9 % опитаних вказали прізвище одного спортсмена, 38,5 % – двох), однак лише 11,5 % з них згадали імена як українських, так і зарубіжних фехтувальників.

Інформацією про видатних тренерів України, які виховали чемпіонів та призерів Ігор Олімпіад, чемпіонатів світу, та Європи, володіє 57,7 % опитаних, з них 44,2 % респондентів вказали прізвища та ім'я одного тренера, 7,7 % – двох, 5,8 % – трьох і більше, тоді як 11,5 % вказали лише своїх тренерів.

Таким чином, у результаті дослідження встановлено, що фехтувальники на етапі попередньої базової підготовки володіють у достатній мірі лише інформацією щодо керівних організацій фехтування у світі, частково – інформацією про щодо переможців та призерів Ігор XXX Олімпіади 2012 року у Лондоні. Однак, поверхневими є знання щодо окремих аспектів історії зародження і розвитку обраного виду спорту та видатних постатей у фехтуванні.

Другий блок анкети був представлений запитаннями про змагальну діяльність фехтувальників, зокрема про суддівство і правила змагань з фехтування на різних видах зброї (з урахуванням специфіки проведення особистих та командних змагань). Результати анкетування були наступними.

На запитання щодо мінімальної кількості учасників однієї команди для допуску у командних змаганнях правильну відповідь вказали 57,7 % респондентів. Водночас 42,3 % опитаних володіють інформацією щодо кількості часу, передбаченого правилами змагань для виходу спортсмена на доріжку.

Поруч з тим, 94,2 % респондентів є обізнаними щодо специфіки закінчення поєдинків у фехтуванні, регламентованої правилами змагань та обумовленою традиціями фехтування (привітання учасниками один одного та судді салютом, що завершується потисканням руки).

Відповідаючи на запитання щодо уражуваної поверхні у фехтуванні на різних видах зброї, 78,8 % респондентів змогли правильно визначити її межі для поєдинків на шпагах, 71,1 % – на рапірах, 48,1 % – на шаблях.

У свою чергу, поінформованість щодо основних положень системи покарань, регламентованої правилами змагань у фехтуванні, була наступною. Інформацією про штрафні санкції за несправність зброї під час командних поєдинків володіє 50 % респондентів, за некоректну поведінку – навмисний поштовх суперника та поворот спиною до суперника – відповідно 65,4 % та 69,2 %, за дії незброєною рукою з метою уникнення уколу – 19,2 %.

Отже, аналіз відповідей на запитання блоку анкети щодо окремих положень змагальної діяльності у фехтуванні дозволив встановити, що найвищою є обізнаність спортсменів щодо специфіки закінчення поєдинків у фехтуванні та меж уражуваної поверхні у фехтуванні на різних видах зброї. Менш ґрунтовними є знання про окремі положення системи покарань, регламентованої правилами змагань у фехтуванні, особливо тих, що були змінені впродовж 2012-2013 рр.

Третій блок анкети був представлений запитаннями, що стосувались основних положень техніки і тактики фехтування: різновидів технічних прийомів, основ тактики ведення поєдинків на різних видах зброї, термінології.

Визначення теоретичної підготовленості фехтувальників стосовно видів технічних прийомів та особливостей їх використання засвідчило, що інформацією про підбір дистанції для виконання випаду володіє 63,5 % опитаних. Пояснити різницю між технікою виконання переводу і переносу змогли 30,8 % респондентів. Водночас 72,2 % спортсменів продемонстрували знання видів захистів (з них 57,7 % вказали основні види захистів, які використовуються у їхньому виді зброї, 25 % – повний перелік захистів), а 57,3 % – способів виконання відповідей (з них 26,9 % назвали один вид відповіді, 19,2 % – два види, 11,5 % – три і більше). Обізнаність щодо способів виконання уколів або ударів продемонстрували 42,3 % опитаних (з них 13,5 % назвали один спосіб, 21,1 % – два види, 7,7 % – три і більше). Окрім цього, правильну кількість видів позицій і з'єднань зброї вказали 26,9 % респондентів.

Теоретичну підготовленість щодо основ тактики ведення поєдинків на різних видах зброї спортсмени повинні були продемонструвати, відповідаючи на запитання про мету використання розвідки та тактичну правоту. Це вдалося зробити відповідно 48,1 % та 26,9 % опитаних.

У свою чергу, запитання про види атак у фехтуванні передбачало володіння термінологією та розуміння мети використання окремих атакуючих дій, що було продемонстровано 65,4 % респондентів.

Таким чином, аналіз відповідей на запитання третього блоку анкети дозволяє стверджувати, що фехтувальники на етапі попередньої базової підготовки у певній мірі володіють термінологією та інформацією щодо різновидів технічних прийомів, тактики ведення поєдинків на різних видах зброї, однак недостатньо глибоко розуміють, з якою метою доцільно застосовувати окремі техніко-тактичні дії.

Запитання четвертого блоку анкети передбачали володіння респондентами знаннями з основ теорії і методики підготовки спортсменів, необхідними для усвідомлення мети і завдань навчально-тренувального процесу. Так, вказати назви сторін підготовленості спортсменів (окрім фізичної підготовки) змогли 67,3 % респондентів. При цьому 48,1 % спортсменів вказали лише одну сторону підготовленості (переважно спортсмени вказували психологічну підготовленість), 17,3 % – дві сторони (психологічну і технічну підготовленість), 1,9 % – три сторони (психологічну, технічну і тактичну). Цікавим є те, що жоден респондент не вказав теоретичну підготовленість.

У межах фізичної підготовки 30,8 % респондентів змогли назвати лише одну фізичну якість, 34,6 % – дві якості, 7,7 % – три якості, 1,9 % – чотири якості. Здатність диференціювати такі поняття як фізична підготовка, навантаження, адаптація та відновлення виявили 57,7 % опитаних, в той час як 28,8 % опитаних розрізняють лише деякі з них.

При зазначенні способів регуляції передстартової лихоманки 21,1 % респондентів вказали розминку (загальну і спеціальну), 9,6 % – слухання музики, 7,7 % – самонавіювання, 1,9 % – розмову з тренером.

Ознаками втоми, які є відомими респондентам, є загальне ослаблення організму (21,1 % опитаних), головний біль або біль у м'язах (11,5 %), погіршення уваги та зниження швидкості виконання рухових дій (21,1 %) та ускладнення дихання (5,8 %).

Отже, теоретична підготовленість фехтувальників на етапі попередньої базової підготовки стосовно запитань четвертого блоку анкети, як і у попередніх випадках, засвідчила, що респонденти демонструють знання окремих положень теорії і методики підготовки спортсменів. Проте не у повній мірі спостерігається усвідомлення того, як ці знання можна реалізувати на практиці.

До п'ятого блоку анкети було включено запитання, відповідь на які передбачала володіння інформацією щодо олімпійської освіти як невід'ємної складової теоретичної підготовленості спортсменів. Розглядалися такі теми: Олімпійські ігри Стародавньої Греції, Олімпійські ігри сучасності та відомі вітчизняні та закордонні спортсмени і діячі. Результати анкетування засвідчили, що місце проведення Олімпійських Ігор Стародавньої Греції правильно вказали 42,3 % опитаних, в той час як місце проведення Ігор ХХХ Олімпіади 2012 року – 90,4 %. Переклад олімпійського гасла "Citius, Altius, Fortius" є відомим для 25 % респондентів. Ще 25 % опитаних змогли частково відповісти на це питання.

Частоту проведення Олімпійських ігор (раз на чотири роки) правильно відзначили 75 % опитаних, а символічне значення олімпійських кілець (п'ять континентів) – 42,3 %.

Освіченість щодо відомих діячів у сфері олімпійського руху була наступною: ім'я засновника сучасного олімпійського руху барона П'єра де Кубертена назвали 17,3 % респондентів, в той час як постать Жака Рогге є відомою для 23,1 % фехтувальників.

Вказуючи міста проведення Ігор Олімпіад, 13,5 % опитаних назвали лише одне місто, 23,1 % – два, 46,1 % – три і більше. Цікавим є те, що найчастіше респонденти називали такі міста як Лондон і Сочі. У свою чергу, серед видів спорту, що входять до програми Ігор Олімпіад, 15,4 % респондентів вказали від одного до чотирьох видів спорту, 59,6 % – п'ять і більше. Зазначимо, що лідерами серед вказаних спортсменів видів спорту були фехтування, бокс і футбол.

Освіченість щодо відомих представників різних видів спорту була наступною. Серед переліку вітчизняних та закордонних спортсменів-олімпійців (Л. Латиніна, В. Кличко, С. Бубка, А. Безсонова, О. Харлан, М.-Ф. Фелпс, У. Болт, Р. Федерер) 15,4 % респондентів змогли правильно вказати вид спорту в 1-4 випадках, 28,8 % – в 5-6 випадках, 19,2 % – в 7-8 випадках. Відзначимо, що ті респонденти, які змогли вказати вид спорту лише в одному випадку, найчастіше вказували бокс, представником якого є В. Кличко.

Таким чином, серед запитань, що стосуються олімпійської тематики, найбільш відомою для респондентів виявилася інформація лише про окремі аспекти проведення сучасних Олімпійських ігор, зокрема частоту їх проведення, міста-організатори, види спорту у програмі Ігор Олімпіад.

Зауважимо, що відповіді на запитання п'ятого блоку анкети свідчать про володіння респондентами дещо меншим обсягом інформації, присвяченій олімпійській тематиці, у порівнянні із обсягом знань з теорії обраного виду спорту.

Наступним кроком після визначення відсоткового співвідношення правильних відповідей на запитання різних блоків анкети було визначення рівня теоретичної підготовленості респондентів за 10-бальною шкалою, який оцінювався як "Низький" (0-3,0 бали), "Задовільний" (3,01-5,0 бали), "Середній" (5,01-7,0), "Достатній" (7,01-9,0), та "Високий" (9,01-10,0).

Аналіз відповідей на запитання першого блоку анкети, який стосувався історії зародження і розвитку фехтування, дозволив встановити, що рівень теоретичної підготовленості 42,3 % респондентів відповідає низькому, 15,4 % – задовільному, 38,5 % – середньому, 3,8 % – достатньому.

У свою чергу, рівень теоретичної підготовленості 11,5 % респондентів щодо змагальної діяльності у фехтуванні відповідає низькому, 23,1 % – задовільному, 38,5 % – середньому, 25 % – достатньому, 1,9 % – високому.

Рівень теоретичної підготовленості щодо техніки і тактики фехтування у 34,6 % опитаних було оцінено як низький, у 36,5 % – задовільний, у 21,1 % – середній, у 7,8 % – достатній.

При оцінюванні відповідей на запитання анкети щодо основ теорій і методики підготовки спортсменів у 46,2 % опитаних виявлено низький рівень теоретичної підготовленості, у 26,9 % – задовільний, 26,9 % – середній.

Водночас рівень теоретичної підготовленості 32,7 % респондентів щодо олімпійської тематики було оцінено як низький, 19,2 % – задовільний, 23,1 % – середній, 19,2 % – достатній, 5,8 % – високий.

Зауважимо, що високий рівень теоретичної підготовленості щодо історії зародження, розвитку, техніки і тактики фехтування не було виявлено у жодного з респондентів. При цьому освіченість респондентів щодо основ теорії і методики підготовки спортсменів була найнижчою – достатній та високий рівень теоретичної підготовленості не було виявлено у жодного з опитаних.

Разом з тим, систематизація отриманих даних дала можливість визначити узагальнений рівень теоретичної підготовленості фехтувальників на етапі попередньої базової підготовки з окремих інформаційних блоків.

Так, узагальнений рівень теоретичної підготовленості респондентів лише з інформаційного блоку, що стосується змагальної діяльності фехтувальників, відповідає середньому (5,8 бали), в той час як з інших блоків – задовільному (від 3,5 до 5,0 балів). При цьому найнижчими показниками теоретичної підготовленості

були у відповідях на запитання блоку щодо основ теорії і методики підготовки спортсменів, а найвищими – щодо змагальної діяльності фехтувальників.

Однак підкреслимо, що володіння вказаними розділами інформації є поверхневим, що свідчить про недостатнє усвідомлення спортсменами її значущості і, як наслідок, труднощі або навіть неможливість використання у навчально-тренувальному процесі та при веденні змагальної боротьби. Це, у свою чергу, вказує на необхідність пошуку шляхів підвищення рівня теоретичної підготовленості спортсменів на етапі попередньої базової підготовки у фехтуванні.

Висновки. Теоретична підготовленість фехтувальників на етапі попередньої базової підготовки характеризується найвищою обізнаністю стосовно правил змагальної діяльності у фехтуванні на різних видах зброї (зокрема послідовністю процедури завершення поєдинків та меж уражуваної поверхні у фехтуванні на різних видах зброї), однак рівень володіння цією інформацією відповідає лише середньому (5,8 бали). Обізнаність фехтувальників щодо керівних організацій розвитком фехтування у світі, основними термінами, різновидами технічних прийомів і тактикою ведення поєдинків на різних видах зброї, окремими аспектами проведення сучасних Олімпійських ігор відповідає задовільному рівню (від 4,1 до 5,0 балів). Найнижчими є показники теоретичної підготовленості з основ теорії і методики підготовки спортсменів (3,5 бали), проте вони також знаходяться в межах задовільного рівня.

Перспективи подальших досліджень передбачають розробку авторських засобів теоретичної підготовки фехтувальників на етапі попередньої базової підготовки та перевірку їх ефективності.

Використані джерела

1. Бріскін Ю. Освіченість фехтувальників з теорії обраного виду спорту та олімпізму на різних етапах багаторічної підготовки / Бріскін Юрій, Пітин Мар'ян, Задорожна Ольга // Теорія та методика фізичного виховання. – Х., 2012. – № 5 (91). – С. 3-7.
2. Бусол В. А. Фехтування. Навчальна програма для ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ / Бусол В. А. – К., 2011. – 43 с.
3. Лисак І. В. Теоретична підготовка школярів як важлива складова обов'язкового системного компонента процесу фізичного виховання [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2012_2/12livpep.pdf
4. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : [учебник для студ. высших учеб. заведений физ. воспитания и спорта] / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 808 с.
5. Сіренко Р. Теоретична підготовка студентів з навчальної дисципліни "фізичне виховання" [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/msnu/2008-t2/08srrped.pdf
6. Строкатов В. В. Теоретическая подготовка фехтовальщиков. Пути повышения спортивного мастерства фехтовальщиков: метод.реком. для тренеров по фехтованию / Т. А. Третилова, В. А. Андриевский, В. В. Станкович, В. А. Бусол, Б. В. Турецкий, А. В. Лысых, В. В. Строкатов. – Л. : ЛГИФК, 1980. – С. 5–7.
7. Тышлер Е. Г. Теоретические и методические предпосылки освоения терминологии спортивного фехтования / Тышлер Екатерина Геннадьевна // Теория и практика прикладных и экстремальных видов спорта. – 2010. – № 4. – С. 12–15.
8. Шахов А. А. Теоретическая подготовка дзюдоистов на базе спортивно-оздоровительного лагеря / Шахов А. А. Балбеков П. А. // Научно-теоретический журнал "Ученые записки университета имени П. Ф. Лесгафта". – Санкт-Петербург, 2012. – №7 (89). – С. 142-152.
9. Jovicevic S. Theoretical preparation while training girl volleyball players / Jovicevic S. // Physical Culture. – Belgrade, 2008. – № 1–2. – p.151–158.

Zadorozhna O.R.

CHARACTERISTICS OF THEORETICAL PREPAREDNESS OF FENCERS AT THE STAGE OF PREVIOUS BASIC TRAINING

There represented results of the survey of fencers at the stage of previous basic training in order to determine the level of theoretical preparedness for various information topics. There was found that the sewerage level of theoretical preparedness for various information topics is from 3,5 to 5,8 points.

Key words: *fencers, theoretical preparedness, stage of previous basic training.*

Стаття надійшла до редакції 27.08.2013 р.

